

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ประเพณีลาซัง - แต่งงานโตะะซุมพุก ในจังหวัดปัตตานี” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงองค์ความรู้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรม ปัจจัยการดำรงอยู่ ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม และด้านมิติความสัมพันธ์ของประเพณีลาซัง - แต่งงานโตะะซุมพุก มุ่งเน้นพื้นที่ตำบลควน อำเภอบะนาระ จังหวัดปัตตานี เป็นกรณีศึกษา ได้ดังนี้

สรุปผล

บริบทชุมชนชนวนาตำบลควน

ตำบลควน ตั้งชื่อไปตามลักษณะของพื้นที่ที่เป็นราบสูงเชิงเขา (ควน แปลว่า ที่สูง) ส่วนประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชาชนยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด มีเพียงเรื่องเล่าว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยพุทธมาจากกองกำลังทหารที่เดินทางมาจากอยุธยาเมื่อครั้งทำศึกสงคราม ช่วงการเดินทางข้างศึกได้หยุดหนีออกมา ได้มีทหารอาสาติดตามข้าง บางกลุ่มได้หยุดตั้งหลักแหล่งตามเส้นทางตามข้างตั้งแต่ อำเภอสายบุรี อำเภอบะนาระ จังหวัดปัตตานี และอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ส่วนชาวไทยมุสลิมที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคแรกๆ มีไม่กี่ครัวเรือน บริเวณ “ตลาดปาลัส” ในปัจจุบัน สันนิษฐานว่า เป็นกลุ่มพ่อค้าที่เดินทางมาค้าขายระหว่างเมือง เพราะสมัยการปกครองมณฑล 7 หัวเมือง พื้นที่อำเภอบะนาระอยู่ภายใต้เขตปกครองของเมืองยะหริ่ง และพื้นที่ตำบลควนซึ่งเป็นเขตรอยต่อกับหัวเมืองสายบุรี ทำให้พื้นที่บริเวณนี้เปรียบเหมือนกับเมืองหน้าด่านในการค้าขายระหว่างหัวเมือง สมัยก่อนพ่อค้าจากเมืองยะหริ่งบรรทุกสินค้าด้วยเกวียนมาเป็นกองคาราวานเพื่อค้าขายยังเมืองสายบุรี พ่อค้าสมัยก่อนใช้เวลาเดินทางหลายวัน มีการหยุดพักผ่อนบริเวณชายแดนก่อนจะเดินทางต่อไป จึงมีการเรียกชื่อพื้นที่บริเวณนี้ว่า “หน้าด่าน”

ประชากรตำบลควนส่วนใหญ่เป็นไทยพุทธ มีพื้นที่นาเป็นฐานต้นทุนทรัพยากร อาชีพการทำนาเริ่มมีความสำคัญลดลงเหลือเพียงไม่กี่ครัวเรือนซึ่งมาจากหลายสาเหตุ อย่างเช่นการถมพื้นที่นาเพื่อปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน อันตรายจากสถานการณ์ความไม่สงบช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา และเกิดจากทัศนคติของชาวนามองว่า การทำนามีความเหนื่อย มีรายได้ไม่แน่นอน บางปีมีภัยธรรมชาติ บางครอบครัวหันไปประกอบอาชีพอื่น บางครอบครัวบุตรหลานเรียนหนังสือไม่มีแรงงานภายในครอบครัว และบางครอบครัวลูกหลานรับราชการ จำเป็นต้องปล่อยให้พื้นที่นารกร้าง

แม้ปัจจุบันอาชีพทำนามีความสะดวกสบาย ไม่ยุ่งยาก และเหนื่อยน้อยอย่างในอดีต นอกจากจะมีรถไถใหญ่และรถเกี่ยวข้าวมารับจ้างตามช่วงฤดูกาลทำนา ยังมีการจัดซื้อรถไถประจำ

ตำบลเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับชาวนาผู้ประสงค์จ้างไถและเก็บเกี่ยว ปัจจุบันทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง จากการสร้างเขื่อนชลประทาน แต่ว่าความสะดวกสบายนำมาสู่ปัญหาและอุปสรรคเหมือนกัน บริเวณพื้นที่นาอยู่ใกล้ชลประทานถูกน้ำท่วมขังตลอดปี ไม่สามารถทำนาได้เพราะดินเป็นโคลนเหนียว ปัจจุบันประสบกับปัญหาหอยเชอรี่เต็มท้องนา สาเหตุไม่รู้แน่ชัด บางคนบอกว่ามากับน้ำชลประทานบ้าง ไช้หอยเชอรี่ติดกับรถไถใหญ่บ้าง เกิดมาจากร้างบ้าง ซึ่งยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ การทำนาช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ลดลงเหลือเพียงไม่กี่ครัวเรือน

ประเพณีลาซัง – แต่งงานโตะชุมพุก

ประชากรบริเวณนี้มีวิถีชีวิตผูกพันกับวิถีข้าวที่ช่วยเสริมสร้างปรัชญาสะท้อนวิถีชีวิตชาวนาว่ามีความลำบากยากเย็นกว่าจะได้กินข้าวแต่ละฤดูกาล เปรียบเทียบรวงข้าวหนึ่งรวงได้กินจริงๆ เพียงเจ็ดเม็ดเท่านั้น เพราะเหยียบย่ำบ้าง หล่นหายไปช่วงเวลาเก็บเกี่ยวบ้าง นกกามากินเสียบ้าง เวลาดำข้าวลมพัดพลิวไปบ้าง จึงต้องกินข้าวให้หมดจาน ความเหน็ดเหนื่อยจากการทำนา การต่อสู้กับสภาพแวดล้อมที่เกิดจากภัยทางธรรมชาติ จึงก่อเกิดปรัชญาการสร้างสมดุลในการใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติ มีพิธีกรรมประจำถิ่นแต่ละช่วงของการทำนาเริ่มจากพิธีดูฤกษ์ยามช่วงไถ หว่าน พิธีสระหัววัว พิธีสวดท่องข้าว พิธีแรกเก็บ และพิธีกรรมสุดท้ายในการทำนาแต่ละปี คือ ประเพณีลาซัง – แต่งงานโตะชุมพุก

คำว่า ลาซัง คือ การอำลาซังข้าว เหตุผลมาจากช่วงเวลาเก็บเกี่ยวข้าวอาจตกหล่น เหยียบย่ำ และจุดไฟเผาซังข้าวเพื่อ ไถกลบการทำนาปีต่อไป จึงต้องมีพิธีกรรมขอขมาต่อเทพที่คอยดูแลช่วยเหลือความสำเร็จจากการทำนา คือ แม่โพสพ บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “สรรพสิ่งต่างๆ ในโลกล้วนมีเทพเจ้าเป็นผู้ดูแลรักษา หากทำสิ่งใดลงไปโดยไม่รู้คุณค่านอกจากจะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเทพเจ้าแล้ว อาจยังได้รับโทษอีก” (มาลินี จุฬามณีรัตน์, 2545 : 27) จึงต้องใช้พิธีกรรมเป็นสื่อกลาง คือ “รูปแบบของพฤติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำหรับกลุ่มชนทั่วไปที่กระทำเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ” (ประชิด สุกณะพัฒน์, 2546 : 60) การแสดงความกตัญญูต่อกว่าที่ การตอบแทนคุณต่อธรรมชาติจึงมีขึ้นตามวิถีสังคมชาวนาบริเวณนี้ เพราะข้าวเป็นพระคุณต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายคอยช่วยเหลือ คลบบันดาลให้แปลงนาข้าวอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมเป็นสื่อกลางการรับรู้ระหว่างชาวนากับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ผลที่ได้คือความเป็นสิริมงคลต่อแปลงนาข้าว ทำให้การทำนาปีต่อไปจะมีความอุดมสมบูรณ์ จึงกลายเป็นพิธีกรรมที่เสริมสร้างขวัญกำลังใจให้กับชาวนามีความหวังผ่านทางพิธีกรรมแต่งงาน “โตะชุมพุก”

คำว่า “โตะ” เป็นสรรพนามถูกนำมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม และปรากฏอยู่ในความเชื่อของเผ่าชาวกู ดังนั้น คำว่า “โตะ” เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการทางวัฒนธรรม นอกจากจะใช้เรียกนำหน้าบุคคลที่ได้รับการ

เคารพ การนับถือจากชุมชนแล้ว ชาวไทยพุทธจะใช้คำนำหน้าเรียกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในตำนาน ค่อยช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นภัยจากอันตราย ตามความหมายนี้เทียบได้กับคำว่า “ทวด” คือผู้ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน “แม้ชนเผ่าซาไกจะเป็นผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนา แต่มีความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ 3 จำพวก จำพวกแรกจะเป็นผี วิญญาณชั้นสูง ฝ่ายดีเป็นใหญ่ว่าสรรพสัตว์ทั้งมวล เรียกว่า “โຕ້ะปาวัง” เมื่อจะล่าสัตว์ เก็บผลไม้ ตักน้ำ สร้างพื้นที่อยู่อาศัยต้องพุดขอต่อผิคนี่เสียก่อน มิฉะนั้นจะถูกลงโทษให้ปวดท้อง ตกต้นไม้ เจ็บป่วย การเกิดสิ่งชั่วร้าย ทุกอย่างเกิดมาจากความโกรธลงโทษจาก “โຕ້ะปาวัง” (วิวัฒน์ สุขวราห์, 2539 : 47) นอกจากนั้นคำว่า “โຕ້ะ” ยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อของชาวสวน คือ ชาวนาบริเวณตำบลควน ตำบลคอน ที่ได้แสวงหาที่ทำกินเพื่อทดแทนต้นทุนฐานทรัพยากรดั้งเดิมบริเวณ อำเภอธารโต อำเภอบันนังสตา จะประกอบพิธีกรรมประจำปี ช่วงเดือนเก้า เรียกว่า “ไหว้คาโຕ້ะ” เพื่อการบูชา เคารพต่อภูมิเจ้าที่สวนบนพื้นฐานความเชื่อว่ามีเชื้อสายมุสลิมชื่อว่า “คาโຕ້ะ” จึงต้องมีการขอขมา บอกกล่าวให้ภูมิเจ้าที่รู้ก่อน มิฉะนั้นจะจะถูกลงโทษให้เกิดอันตรายได้

ดังนั้น คำว่า “โຕ້ะ” ถ้าดูตามความหมายและการนำมาใช้ของกลุ่มชนพอรูปได้ 2 ประเด็น คือ ประเด็นทางภาษา คือ ใช้สรรพนามเรียก ผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้เคารพนับถือในชุมชน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางภาษาที่ทุกคนยอมรับ และสามารถเข้ามาร่วมประกอบพิธีกรรมได้ ผู้วิจัยมองว่าเป็นคำที่แก้ปมความขัดแย้ง คลี่คลายปัญหาระหว่างกลุ่มชน เป็นการบูรณาการทางภาษาที่ทุกคนในชุมชนยอมรับ เพราะอดีตพิธีกรรมลาซังจะมีทั้งกลุ่มชาวนาไทยพุทธและมุสลิม ประเด็นทางพิธีกรรม คำว่า “โຕ້ะ” ใช้แทนความหมายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวนาให้ความเคารพ นับถือบูชา ถ้าไม่ทำพิธีกรรมอะไรขึ้นมาจะถูกลงโทษ ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือ นาข้าวจะได้รับความเสียหาย ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ที่พึ่งพาธรรมชาติในด้านอาชีพ ความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะ เป็นชาวนา ชาวสวน หรือเผ่าซาไก จึงเชื่อว่าโຕ້ะชุมพุก เป็นตัวแทนเทพเจ้าที่จะช่วยเหลือให้ผลบันดาลให้แปลงนาข้าวมีความอุดมสมบูรณ์

การจัดพิธีแต่งงานหุ่น “โຕ້ะชุมพุก” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมที่ก่อเกิดจากแนวคิดอุดมการณ์ และสื่อความหมายซ่อนเร้นอยู่ในตัวพิธีกรรมว่า ทำไมต้องจัดพิธีแต่งงานให้กับหุ่นทั้งสองคนแล้วเป็นการแสดงความเคารพต่อแม่โพสพ หุ่นทั้งสองคือใคร ประวัติมาอย่างไร ผู้วิจัยเพียงตั้งข้อสันนิษฐานอาจเป็นไปได้ในเบื้องต้นว่า มีมูลเหตุมาจากลูกของพระอิสวรและพระอูมาชื่อว่า เจ้าสุวันนะไพจิต (เจ้าสุวันนะพระไพสพ)หรือพระองค์หนู กับน้องคือ นางสีดอกไม้ (นางสีดอกไม้แม่โพสพ) ได้แต่งงานกันแล้วตายมาเกิดเป็นต้นข้าวเพื่อหล่อเลี้ยงมวลมนุษย์ (พิชัย แก้วขาว, 2547 : 4) ชาวนายุคแรกๆ จะได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ จึงคิดหาวิธีการผ่านทางพิธีกรรมเพื่อตอบแทนบุญคุณการเสียดสละชีวิตคู่สามีภรรยาที่ได้มาเกิดเป็นต้นข้าว จึงจัดพิธีแต่งงาน “หุ่น โຕ້ะชุมพุก” หลังเสร็จสิ้นการทำนา นำกอซังข้าวมัดรวมกันทำเป็นหุ่นขึ้นมาเป็นตัวแทนของเทพเจ้าสุวันนะไพจิตกับนางสีดอกไม้ หลักคิดของชาวนามองว่า ข้าวมีการตั้งท้อง มี

น้ำนมข้าวเหมือนกับคน การแต่งงานเป็นการสืบทอดให้ข้าวอุดมสมบูรณ์ ถ้าไม่มีพิธีแต่งงาน เหมือนกับคนโสดจะไม่มีทายาทสืบทอด การจัดพิธีแต่งงานหุ่น “โตะชุมพุก” มีสองนัยยะ นัยยะทางพิธีกรรม เพื่อแสดงการทำขวัญและขอขมา เคารพบูชา การตอบแทนคุณ การแสดงความกตัญญูต่อแม่โพสพ คือ ถ้าไม่ทำพิธีกรรมเหล่านี้ อาจถูกลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวนาบูชาอยู่ ถ้าทำสิ่งเหล่านี้จะสื่อไปถึงความอุดมสมบูรณ์ในการขยายพันธุ์ข้าวในการเพาะปลูกและทำนาปีต่อไปได้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยเหลือ คลบบันดาลให้ปราศจากภัยธรรมชาติ และศัตรูที่จะมาทำร้ายให้แปลงนาข้าวเสียหาย นัยยะทางสังคม คือ การสร้างอัตลักษณ์ความเข้มแข็งในการอยู่ร่วมกัน สร้างเสริมสามัคคีระหว่างกลุ่มชน

ร่องรอยประเพณีลาซัง - แต่งงาน โตะชุมพุก ตำบลควน ทำให้มองเห็นการคลี่คลายด้านประเพณีทั้งขั้นตอนพิธีกรรม คุณค่าทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ และปัจจัยการดำรงอยู่ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานร่วมร้อยปี ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ยุค

ยุคพึ่งพาธรรมชาติ วิธีการทำนาพึ่งพาแรงงานคน แรงงานวัว ความสำเร็จจากการทำนาจึงมีเงื่อนไขและกลไกซ่อนทับอยู่เบื้องหลังความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ผีसाง วิญญาณ และสภาพแวดล้อม การรวมกลุ่มประกอบพิธีกรรมลาซัง มีความหมายต่อธรรมชาติในการขอขมา ตอบแทนคุณเพื่อจะได้โลกสงบและเผ่าชังข้าวเพื่อเตรียมพร้อมฤดูการทำนาปีต่อไป จึงต้องมีพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านในการขอขมาจากการตั้งใจและไม่ตั้งใจในขณะเก็บเกี่ยว มีการเหยียบย่ำ เมล็ดข้าวอาจตกหล่น และการเผาซังข้าว จึงใช้กอซังข้าวเป็นตัวแทนพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านความรู้สึกของชาวนาที่มีต่อธรรมชาติจะได้มีความสบายใจ จึงรวมกลุ่มชาวนาที่มีพื้นฐานความเชื่อเดียวกัน ประชาสัมพันธ์บอกต่อกันไป จัดพิธีกรรมเพียงครึ่งวันกลางทุ่งนา มีหมอไสยศาสตร์ทางพิธีกรรม กำหนดวัน ฤกษ์ยามอันเป็นมงคลช่วงเดือนหก สถานที่หมุนเวียนกันไปตามบริเวณทุ่งนา นำกอซังข้าวมาจัดแต่ง “หุ่นโตะชุมพุก” อย่างง่าย ๆ ให้รู้เพียงหุ่นผู้หญิงและหุ่นผู้ชาย สมมติชื่อว่า พ่อโพสพ และแม่โพสพ มีอาหารสำหรับบูชาแม่โพสพและเช่นภูมิเจ้าที่นา ผีสาง เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่อาศัยบริเวณนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังในการช่วยเหลือให้แปลงนาข้าวอุดมสมบูรณ์แต่ละปี

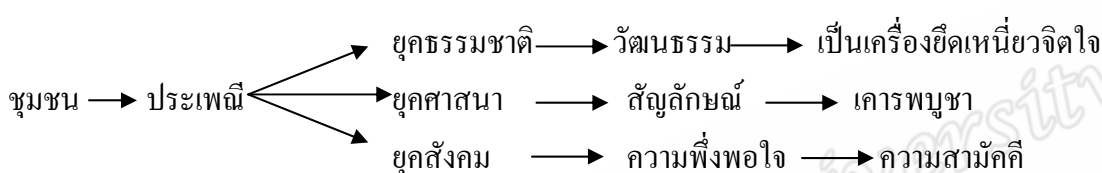
ยุคอิทธิพลศาสนา การจัดพิธีกรรมลาซัง เริ่มคลี่คลายตามสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาสร้างเงื่อนไขต่อวิถีชีวิตแบบธรรมชาติตามความเชื่อเรื่อง ผี วิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะอิทธิพลความเชื่อทางหลักคำสอนศาสนา คือ ฮินดูและพุทธ ที่แพร่เข้ามาด้วยรูปแบบการปฏิบัติที่สูงกว่าความเชื่อท้องถิ่น การผสมผสานระหว่างความเชื่อทำให้ประเพณีลาซัง - แต่งงาน โตะชุมพุก ถูกยกระดับพิธีกรรมท้องถิ่นสู่พิธีกรรมทางศาสนา จะมีตัวแปรเพิ่มเข้ามา มีบทบาทในการขับเคลื่อนพิธีกรรม คือ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นประธานในพิธี จะมีวัดเป็นจุดศูนย์กลางในการรวมกลุ่มชนเข้าร่วมกิจกรรม สถานที่ย้ายจากกลางทุ่งนามาเป็นบริเวณศาลา เพื่อความสะดวกสบายในการนิมนต์พระภิกษุมารประกอบพิธีกรรมและฉันอาหาร มีการแยก

ส่วนอาหารถวายพระสงฆ์กับการเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูมิเจ้าที่นา ส่วนสัญลักษณ์พิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะหุ่นให้มีลักษณะท้องป่องๆ สมมติชื่อว่า พ่อชุมพุกและแม่สุนทรี เป็นเทพแห่งความอุดมสมบูรณ์ประจำนาข้าว

ยุคการจัดการทางสังคม พิธีกรรมลาซัง – แต่งงาน ไต่ชะชุมพุก ถูกยกระดับขึ้นมาเป็นประเพณีประจำถิ่นระดับตำบล มีตัวแปรเกี่ยวข้องซับซ้อนมากขึ้น ผู้นำศาสนา หมอพิธีกรรม ชาวนา กลายเป็นผู้ให้ความร่วมมือ จะมีผู้นำท้องที่ ท้องถิ่นเข้ามาขับเคลื่อนพิธีกรรม มีกิจกรรมหนุนเสริมความสนุกสนาน ขณะที่ชาวนาเริ่มละทิ้งอาชีพการทำนาแปรสภาพมาเป็นข้าราชการ ชาวสวน การจัดการกิจกรรมสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยึดโยงกับวิถีชีวิตของคนที่ทำการละเล่นพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ส่งเสริมลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาไทยพุทธกับชาวนาไทยมุสลิมได้เข้าร่วมกิจกรรม ตัวพิธีกรรมจะจัดเพียงครั้งวันซึ่งจะมีชาวนาไทยพุทธเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม จากนั้นจะเป็นการจัดการกิจกรรมที่ชาวนาไทยมุสลิมสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ เป็นการสร้างเงื่อนไขการเปลี่ยนผ่านยุคศาสนาเข้าสู่ยุคสังคมเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี เมื่อประเพณีลาซังมีความสำคัญในแง่สังคมมากยิ่งขึ้น เริ่มมีหน่วยงานราชการเข้ามาส่งเสริมการจัดการเพื่อยกระดับประเพณีลาซังตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนปีการท่องเที่ยว คัดเลือกกิจกรรมเด่นๆ แต่ละชุมชนขึ้นมาประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักต่อสังคมภายนอก ประเพณีลาซังจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำชุมชนที่มักจะถูกนำไปแสดงตามงานวัฒนธรรมต่างๆ ที่หน่วยงานราชการได้จัดขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนจึงเดินรอยตามร่วมกันจัดกิจกรรมประจำปี จะมีการหนุนเสริมความสนุกสนาน ความบันเทิงเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันมีองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารจัดการพิธีกรรมขึ้นมาให้มีความโดดเด่นตามนโยบายการพัฒนา “หนึ่งประเพณี หนึ่งการท่องเที่ยว” กำหนดให้ 5 หมู่บ้านของตำบลควน และหมู่ที่ 5 ตำบลท่าน้ำ เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมลาซังร่วมกัน กำหนดให้ 3 หมู่บ้านทำหุ่นผู้ชาย และอีก 3 หมู่บ้านทำหุ่นผู้หญิงสลับเปลี่ยนกันไป จะได้มีการแต่งงาน “ไต่ชะชุมพุก” 3 คู่ด้วยกัน โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความช่วยเหลืองบประมาณในการซื้อเสื้อผ้า อาหาร และอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อจัดแต่งหุ่น ไต่ชะชุมพุกให้มีความสวยงาม สมมติชื่อเป็นบุคคลธรรมดาที่มีฐานะทางสังคม ตำแหน่งหน้าที่ที่มีเกียรติ เพื่อเป็นตัวแทนแต่ละชุมชน พิธีกรรมจะเน้นไปที่คุณค่าทางสังคม สะท้อนภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านแต่ละชุมชน จะใช้ศาลาเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้านตกแต่งหุ่น ไต่ชะชุมพุก ใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์หน้าวัดควนในการจัดประเพณี ส่วนวันเวลาได้เปลี่ยนมาจัดในวัน “พืชมงคล” ตามความสะดวกของข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีเวลามาเปิดงาน บวกกับชาวนาเริ่มละทิ้งอาชีพทำนาเปลี่ยนวิถีมาเป็นข้าราชการ ชาวสวน พร้อมให้การสนับสนุนและมองเป็นเรื่องที่ตีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพราะประเพณีลาซังเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งคนที่ไม่ทำนาก็เข้าร่วมได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาประเพณีลาซัง - แต่งานโตะะซุมพุก ทำให้มองเห็นพิธีกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อสร้างขวัญ กำลังใจ แก้ปัญหาวิถีชีวิตด้านอาชีพทำนา ทำให้เกิดสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อสื่อสารกับสิ่งเหล่านี้ได้รับรู้ด้วยการจัดพิธีลาซัง - แต่งานโตะะซุมพุก ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การคลี่คลายตัวพิธีกรรม คุณค่าทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์แต่ละช่วงของพิธีกรรมไปตามโครงสร้างทางสังคมที่เข้ามาเป็นตัวแปรสำคัญ ผู้วิจัยจึงต้องการสะท้อนภาพพิธีกรรมไปตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และความสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ออกเป็น 3 ยุคด้วยกันตามแผนภาพด้านล่าง ดังนี้

ยุคการพึ่งพาธรรมชาติ ระบบโครงสร้างชุมชนแบบเกษตรกรรม พึ่งพาแรงงานคน แรงงานสัตว์ และธรรมชาติ ความสำเร็จจากวิธีการทำนาจึงมีเงื่อนไขและกลไกซ้อนทับอยู่เบื้องหลังความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ผีศาจ วิญญาณ และสภาพแวดล้อม “การที่ชาวนาจะได้เข้ามาเป็นอาหารต้องมีการเพาะปลูกเป็นขั้นตอน ขณะเดียวกันชาวนาประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาแม่โพสพ ให้ช่วยบันดาลให้ข้าวออกงามอุดมสมบูรณ์ อาจกล่าวได้ว่าการประกอบพิธีกรรมขึ้นนั้นเพื่อความเป็นสิริมงคล และเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขเป็นกำลังใจในการประกอบอาชีพให้บังเกิดผลดี (ประมวล คิดดินสัน, 2521 : 141) การรวมกลุ่มประกอบพิธีกรรมลาซังจึงให้ความสำคัญต่อธรรมชาติในการขอขมา ตอบแทนคุณเพื่อจะได้ ไถกลบและเผาซังข้าวที่จะเตรียมฤดูการทำนาปีต่อไป จึงต้องมีพิธีการเปลี่ยนผ่านขอขมาจากการตั้งใจและไม่ตั้งใจในขณะเกี่ยวเกี่ยว มีการเหยียบย่ำเมล็ดข้าวอาจตกหล่น และการเผาซังข้าว ซึ่งเป็นพิธีกรรมสุดท้ายแห่งการทำนาภายในเดือนหกประจำทุกปี คลาดเคลื่อนจากเดือนนี้ไม่ได้ เพราะเป็นช่วงรอยต่อการเสร็จสิ้นฤดูการทำนาและจะมีการไถกลบกอซังข้าวในการทำนาปีต่อไป ถ้าไม่มีการจัดพิธีกรรมอะไรขึ้นมาเพื่อสื่อสารต่อธรรมชาติ ชาวนาไม่กล้าที่จะไถกลบกอซังข้าว เพราะกลัวว่าจะถูกลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำนาข้าว เป็นการสะท้อนระบบสังคมชาวนาแบบวัฒนธรรมความเชื่อ ที่มีความผูกพัน สัมพันธ์ระหว่างชาวนากับธรรมชาติ ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ ค่อยช่วยเหลือลดบันดาลข้าวกล้าให้มีความอุดมสมบูรณ์ การกำหนดพิธีกรรมเชื่อมผ่านจึงเป็นการสร้างความสมดุลที่มีคุณค่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จากการขอขมา ขอโทษ และการตอบแทนคุณต่อธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายช่วงแรกๆ บางกลุ่มพื้นที่จะมีทั้งชาวนาไทยพุทธ และชาวนาไทยมุสลิมประกอบพิธีกรรมร่วมกัน เพราะความเชื่อท้องถิ่นมีความหมายต่อการทำนาปีต่อไปจะมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้พิธีกรรมมี

ผลต่ออาชีพการทำนาตามที่ A.R. Radcliff - Brown นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ อธิบายว่า พิธีกรรม ความเชื่อ มีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม พิธีกรรม ช่วยเสริมสร้าง “อารมณ์ร่วม” (Collective Emotions) และช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิก สังคมให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วย บำรุงรักษาความสามัคคี กลมเกลียวระหว่างสมาชิกสังคม” (ยศ สันตสมบัติ, 2537: 29) การที่ ชาวนานำกอซังข้าวแต่ละแปลงนามาร่วมจัดพิธีแต่งงานหุ่น โต้ะซุมพุก เป็นการสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคี และอารมณ์ร่วมในวิถีการทำนาเพื่อบูชา การรับขวัญ ของมา แม่โพสพ เช่น ไหว้ผีนา ภูมิเจ้าที่เจ้าทางและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เพื่อสืบทอดพันธุ์ข้าวให้มีความอุดมสมบูรณ์ในการทำนา ปีต่อไป ดังนั้น พิธีกรรมยุคการพึ่งพาธรรมชาติ จะมีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชาวนา ธรรมชาติ และหมอไสยศาสตร์ทางพิธีกรรม คุณค่าของพิธีกรรมเป็นลักษณะการขอขมา การบน บาน และการตอบแทนคุณต่อธรรมชาติ คือ ผี วิญญาณ และเทพที่สถิตอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งคอย ช่วยเหลือ คลบบังแคลแปลงนาข้าวมีความอุดมสมบูรณ์ ธรรมชาติกลายเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้าง ขวัญกำลังใจ การรวมกลุ่มชาวนามีความเข้มแข็ง สามัคคีตามแบบวิถีชาวนา

ยุคอิทธิพลทางศาสนา โครงสร้างสังคมชาวนาเริ่มนำหลักการปฏิบัติทางศาสนาเข้ามา ประยุกต์ ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในการสร้างวัฒนธรรมแบบความคิด “บรรดาเหล่าสัตว์และ เหล่าพืชพันธุ์ธัญญาหารทั้งหลายที่มีขึ้นมาในโลกนี้ โดยเฉพาะต้นกำเนิดและวิธีประกอบพิธีกรรม ต่างๆ โดยที่ตัวเอกในตำนานนี้จะเน้นองค์พระอิศวรและพระอุมาเป็นสำคัญ ตามตำนานก่อนไปทาง อินดูลัทธิไศวนิกาย เห็นถึงความเป็นอินดูลัทธิศักดิ์และความ เป็นพุทธมหายานลัทธิตันตระ – วัชรยาน” (พิชัย แก้วขาว, 2547 : 4) การได้รับอิทธิพลทางศาสนาอินดู – พราหมณ์และพุทธศาสนา มหายานมาสร้างระบบสังคมความคิดให้กับชาวนา มีการประยุกต์การสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมา ตามที่ Bronislaw Malinowski เสนอว่ามนุษย์มีความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic needs) ความ ต้องการประเภทนี้ได้รับการตอบสนองโดยการพัฒนาระบบวิทยาศาสตร์ ศาสนา ไสยศาสตร์ และ ศิลปะ ขึ้นมาในสังคม Malinowski อธิบายว่า “ระบบความรู้หรือวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ตอบสนอง ความต้องการในการเรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่เมื่อวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบาย ปรากฏการณ์บางอย่าง เช่น “ภูเขาไประเบิด ฟ้าผ่า มนุษย์ก็คิดค้นระบบไสยศาสตร์และศาสนาขึ้นมา แทนที่เพื่ออธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น และเพื่อช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจและมีความรู้สึก ปลอดภัย” (ปิยพรรณ วรรณศิริ, 2550 : 98) จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงหุ่นให้มีลักษณะท้องป่องๆ ดัง เทพเจ้า ผู้วิจัยมองว่า เป็นการหยิบยืมลักษณะเทพตามแบบฉบับของอินดูมาใช้ จึงมีการสร้างหุ่น โต้ะซุมพุกให้มีลักษณะท้องป่องๆ เป็นเทพแห่งความอุดมสมบูรณ์ประจำนาข้าว บางปีจะมีการสร้าง หุ่นปลาซ่อนตั้งคู่กับหุ่นเพื่อสื่อสัญลักษณ์ให้น้ำอุดมสมบูรณ์ ในยุคศาสนาทำให้มองเห็นสังคม ชาวนาเริ่มเป็นสังคมทางความคิดในการสร้างสัญลักษณ์ที่สื่อแทนถึงความอุดมสมบูรณ์ในการทำ นาปีต่อไป พิธีกรรมเป็นการสื่อความหมายเพื่อการแสดงความเคารพ บูชาเด่นชัดกว่า การบนบาน

ตอบแทนคุณต่อธรรมชาติ คุณค่าทางพิธีกรรมสื่อให้เห็นถึงการทำสิ่งนี้ขึ้นมาจะมีผลต่อความอุดมสมบูรณ์ในการทำนาปีต่อไป ส่วนสถานที่ในการจัดเริ่มเคลื่อนย้ายพิธีกรรมจากกลางทุ่งมา มาจัดพิธีกรรมบนศาลา เพื่อความสะดวกในการถวายอาหารพระสงฆ์ที่ได้เสริมให้พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ ยกระดับพิธีกรรมระดับชาวบ้านมาสู่พิธีกรรมทางศาสนา การประกอบพิธีกรรมเริ่มมีการรวมกลุ่มกันระหว่างหมู่บ้าน จะใช้ศาลากลางทุ่งนาเป็นสถานที่จัด มีการหมุนเวียนเปลี่ยนไปเรื่อยๆ เพื่อต้องการให้เจ้าของแปลงนาข้าวมีความสบายใจที่ได้จัดพิธีกรรมใกล้บริเวณแปลงนาของตน มีวัดควนนอก และวัดควนในเป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของชาวพุทธบริเวณนี้ จะใช้วันสำคัญทางพุทธศาสนาในการประชาสัมพันธ์ข้าวในการจัดพิธีกรรมต่างๆ เพราะจะมีชาวไทยพุทธทั่วทั้งตำบลได้มาร่วมทำบุญ การรวมกลุ่มจึงมีความเข้มแข็ง

ยุคการจัดการทางสังคม โครงสร้างสังคมชวาเริ่มละทิ้งอาชีพการทำนา หันไปประกอบอาชีพอื่นๆ และบางกลุ่มเริ่มมีการแสวงหาแหล่งฐานทรัพยากรจากที่อื่นๆ เพื่อทดแทนฐานต้นทุนทรัพยากรในชุมชนของตนเอง คือ พื้นที่นาที่ปล่อยให้รกร้าง ทำให้การรวมกลุ่มชวาที่มีความอ่อนแอในการดำเนินกิจกรรมและประกอบพิธีกรรม ปัจจุบันท้องถิ่นเข้ามาบริหารจัดการเต็มรูปแบบ เพื่อประชาสัมพันธ์ประเพณีต่างๆ ให้เป็น “หนึ่งประเพณี หนึ่งการท่องเที่ยว” เป็นการสร้างวัฒนธรรมตามความพึงพอใจ ชวาเป็นผู้เป็นเจ้าของพิธีกรรมกลายมาเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เป็นการสะท้อนให้เห็นสังคมชวาที่ไม่สามารถกำหนดทิศทางการประกอบพิธีกรรมตามความต้องการของตนเองได้ มีการพึ่งพาผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการเข้ามาบริหารจัดการ สัญลักษณ์ทางพิธีกรรม คือ หุ่นไล่ตะขุมพุก มีลักษณะท้องป่อง ๆ แทนความอุดมสมบูรณ์ มาเป็นบุคคลธรรมดา มียศ มีตำแหน่ง มีเกียรติ รัับราชการ คล้ายกับพิธีกรรมแต่งงานของบุคคลธรรมดา ส่วนชวาเองเริ่มละทิ้งอาชีพการทำนา ลูกหลานหันมาประกอบอาชีพรับราชการ จึงมองสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสวยงามตามที่ Radcliff – Brown และ Malinowski นักมานุษยวิทยาหน้าที่ยอมรับหลายมองเห็นพ้องต้องกัน คือ “หลักแห่งความเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสถาบันต่างๆ (Principle of Interdependence of Social Institutions) เช่น สถาบันครอบครัว ศาสนา การเมือง ฯลฯ มีความเกี่ยวพันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมตามสภาพธรรมชาติเป็นสังคมที่กลมกลืนและปรองดอง เพราะสถาบันต่างๆ ทำหน้าที่ขจัดความขัดแย้งและรักษาความสมดุล (Equilibrium) ของสังคมเอาไว้ นั่นเอง” (ยศ สันตสมบัติ, 2537: 29) และ “การทำงานไม่ประสานสอดคล้องของสังคมทำให้สังคมชะงักงัน แต่สังคมจะไม่ล่มสลายลงไป สังคมอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปเป็นรูปแบบใหม่ที่คนในสังคมนั้นปรารถนา” (ปิยพรรณ วรรณศิริ, 2550 : 98) เช่นเดียวกับชุมชนชวาบริเวณนี้ในการดำเนินประเพณีที่มีกิจกรรมเข้ามาหนุนเสริม จึงมีคนบางกลุ่มได้จัดกิจกรรม ชนวัวชนไก่ การชกมวยขึ้นมาในการแอบแฝงเล่นการพนัน เพราะสังคมชวาเริ่มมีความอ่อนแอ จึงต้องหยุดจัดกิจกรรมไปช่วงหนึ่ง จึงมีชวาบางกลุ่มได้ทำการรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาใหม่ร่วมมือกับหน่วยงานราชการเข้ามาบริหารจัดการตามรูปแบบสมัยใหม่

ประเพณีลาซัง - แต่งงาน โຕ้ะซุมพุกจึงได้คลี่คลายไปตามโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากยิ่งขึ้น เพราะจะเป็นพิธีกรรมที่ถูกเลือกให้เป็นตัวแทนจากท้องถิ่น แสดงตามงานต่างๆ ด้านวัฒนธรรม จึงกลายเป็นประเพณีที่ทุกคนเห็นความสำคัญในแง่ของสังคม รูปแบบพิธีกรรมจัดอย่างยิ่งใหญ่เพื่อประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักต่อสายตาผู้เข้ามาเยี่ยมชม มีองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาบริหารจัดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา จึงได้วางแผนร่วมกับ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กำหนดรูปแบบของพิธีกรรมให้เป็น “หนึ่งประเพณี หนึ่งการท่องเที่ยว” เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของตำบลควน

รูปแบบลักษณะหุ่น โຕ้ะซุมพุกได้เปลี่ยนแปลงลักษณะเชิงสัญลักษณ์อย่างต่อเนื่อง ยุคแรกๆ ลักษณะการตกแต่งหุ่น โຕ้ะซุมพุกจากกอซังข้าวแบบง่ายๆ เพื่อสื่อให้รู้ว่าเป็นตัวแทนแม่โพสพสมมติชื่อว่า พ่อโพสีและแม่โพสพ จากนั้นเปลี่ยนลักษณะหุ่นให้ท้องป่อง ๆ สมมติชื่อหุ่นขึ้นมาให้เป็นที่เคารพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์ ชื่อว่า พ่อซุมพุก และแม่สุนทร ปัจจุบันเปลี่ยนลักษณะหุ่นให้เป็นผู้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีฐานะตำแหน่ง รับข้าราชการ สมมติชื่อขึ้นมาตามลักษณะของคนในสังคม ซึ่งเป็นการคลี่คลายจากหุ่นที่เป็นตัวแทนเทพเจ้าประจำนาข้าว กลายมาเป็นบุตรหลานที่เป็นตัวแทนของคนในชุมชนเหมือนคนธรรมดาแต่จะมีฐานะตำแหน่งทางสังคม ขั้นตอนพิธีกรรมมีการกำหนดให้แต่ละหมู่บ้านมีการวางแผน กำหนดสถานที่ และนัดประชุม แบ่งภาระหน้าที่ในการจัดการแต่งหุ่น “โຕ้ะซุมพุก” ตามลักษณะการวางแผนของท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชน โดยชาวบ้านกลับกลายมาเป็นผู้ให้ความร่วมมือ ส่วนวันเวลาในการจัดพิธีกรรมเข้าไปยึดโยงกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการเดินทางมาเป็นเกียรติในพิธีเปิด ทำให้วันเวลาการจัดกิจกรรมตามธรรมเนียมปฏิบัติภายในเดือนหก หอมพิธีกรรมเป็นผู้ถูกขยำยไม่ได้แล้ว เปลี่ยนมายึดตามเจ้าหน้าที่รัฐ จึงกำหนดวัน “พีซมงคล” เป็นวันจัดพิธีกรรมที่ทุกคนพร้อมยอมรับตามสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงด้านสังคม แต่ยังเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู แม้จะเหลือผู้ที่ยึดอาชีพการทำนาไม่กี่ครัวเรือน แต่ส่วนใหญ่รู้สึกความเป็นเจ้าของพิธีกรรม “ลาซังทำทุกปี ถ้าเราไม่ทำนาแล้วก็ต้องไปร่วมกับเขา อยู่บ้านเดียวกัน ถ้าไม่ไปมันน่าเกลียด ไม่งามตา พิธีกรรมสร้างความร่วมมือสามัคคี เราคนพุทธ พระยังมาให้ขวัญแม่โพสพ เราไม่ไปมันน่าคิด” วิธีคิดที่ได้สะท้อนเห็นความผูกพันวิถีคนบริเวณนี้ที่มองเห็นประเพณีลาซังไม่ได้มีความผูกพันเฉพาะชาวนา อย่างเช่นในอดีต แต่ได้คลี่คลายลักษณะความสัมพันธ์มาสู่ปัจจุบันด้วยจิตสำนึกความ ความรัก และความสามัคคีที่จะทำให้เกิดความสงบสุขในชุมชน

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

1. ประเพณีลาซังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการทำนาที่มีความผูกพันกับชุมชนบริเวณนี้ ซึ่งเป็นพิธีกรรมสุดท้ายการทำนาเพื่อขอขมา ตอบแทนคุณ เคารพ บูชาต่อแม่โพสพ ปัจจุบันเน้นกิจกรรม หนุนเสริมความบันเทิงในแง่สังคมมากกว่าตัวพิธีกรรมที่ถ่ายทอดไปสู่ชาวบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมไม่ค่อยรู้ความหมาย มูลเหตุพิธีกรรม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นควรมีการเผยแพร่ตัวพิธีกรรมด้วยรูปแบบการสื่อสารให้ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจ เช่น การทำออร์คประชาสัมพันธ์รูปแบบพิธีกรรม หรือ จัดทำแบบเรียนหนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับเด็กประถมและมัธยม

2. พิธีกรรมลาซังในอดีต มีกิจกรรมเข้ามาหนุนเสริมความบันเทิง สนุกสนานระหว่างกลุ่มชนไทยพุทธและไทยมุสลิม ปัจจุบันมีแต่ชาวไทยพุทธเข้าร่วมในพิธีกรรม จึงควรจัดกิจกรรม หนุนเสริมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการทำ เช่น การสาธิตเก็บข้าว เกี่ยวข้าว แข่งขันการดำข้าว เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทุกกลุ่มชนเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยไม่คิดหลักศาสนา เป็นการเสริมสร้างความรัก ความสามัคคีท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบัน

3. การประกอบประเพณีลาซัง – แต่งงาน โต๊ะชุมพุก ชาวนาบริเวณอำเภอปะนาเระ ได้ประกอบประเพณีขึ้นมาหลายตำบล เช่น ตำบลควน ตำบลคอน ตำบลทำน้ำ ตำบลคอกควาย นอกจากนั้นยังมีตำบลทุ่งคล้า อำเภอสายบุรี รูปแบบประเพณีมีการคลี่คลายไปตามสภาพการณ์แต่ละพื้นที่ ควรทำวิจัยในเชิงบูรณาการหรือการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชนบริเวณดังกล่าว จะได้มองเห็นทิศทางการคลี่คลายตัวประเพณีตามบริบททางสังคมแต่ละกลุ่มชนและแนวโน้มในอนาคต